

Kansallispuistojen palvelut osana virkistyskokemusta

Hilli Anu, Jalokoski Suvi

14.5.2018 ::

Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu ovat kasvattaneet suosiotaan. Tätä kuvastavat esimerkiksi kasvaneet kävijämäärät kansallispuistoissa ja valtion sekä kuntien ylläpitämällä virkistysalueilla ja -reiteillä. Hyvä ulkoilu- ja virkistysympäristö on helposti saavutettavissa, tarjoaa kävijän toiveiden mukaisen palveluvarustuksen ja antaa mahdollisuuden rentoutumiseen ja yhdessäoloon.

Johdanto

Suomalaiset aikuiset ulkoilevat keskimäärin kolmesti viikossa ja päivittäin ulkoilevien osuus väestöstä on noin kolmannes. Ulkoilua harrastaa lähes koko aikuisväestö, sillä 96 % aikuisväestöstä osallistuu johonkin ulkoilulajiin vuoden aikana. [1] Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kannalta merkittäviä alueita ovat matkailukeskusten lähiympäristöt ja rakennetut ulkoilualueet sekä jokamiehen oikeudella talousmetsiin kohdistuva virkistyskäyttö. Valtion mailla matkailu kohdistuu suurelta osin matkailukeskuksiin ja kansallispuistoihin. [2]

Hyvä ulkoilu- ja virkistysympäristö muodostuu useista tekijöistä. Näitä ovat muun muassa kohteen saavutettavuus, kulkukelpoisuus, maisemalliset arvot ja erityispiirteet sekä palveluvarustus [2] [3]. Hyvä virkistysympäristö tarjoaa mahdollisuuden rentoutumiseen ja tuottaa esteettisiä elämyksiä sekä edistää kohteen luonto- ja ympäristöarvojen säilymistä ja niiden ymmärtämistä [4].

Ulkoilu- ja virkistysalueilla on erilaista palveluvarustusta ja rakenteita johtuen alueen tyyppistä ja käytöstä. Luonnossa tapahtuvaan virkistyskokemukseen liittyy usein liikunnallinen osuus, joten eri kulkutavoille suunnitellut reitit ovat ulkoilualueiden tärkeimpiä rakenteita. Tyypillisimpiä ulkoilualueisiin liittyviä rakenteita ovat myös muut kulkemiseen liittyvät rakenteet kuten kulkua ohjaavat opasteet, luiskat, portaat, sillat sekä kaiteet. [3] [5]

Kulkureitit mitoitetaan kulkutavan, kävijämäärien ja käyttäjien odotusten perusteella [3] [6]. Ulkoilupuistoissa, joissa on paljon käyttäjiä, polkujen tulee olla leveitä ja kulumista kestäviä. Lisäksi niiden tulee mahdollistaa erilaisilla kulkutavoilla liikkuminen ja toisten ulkoilijoiden vaivaton ohittaminen. Luonnonmukaisissa ympäristöissä tai vähemmän käytetyillä alueilla pienet kapeat polut vastaavat paremmin käyttäjän odotuksia. Myös reittien ja polkujen kunnossapidolla on suuri merkitys virkistyskokemukseen (kuva 1). [3] [4] [5]

KUVA 1. Hiihtoreitti Rumakurusta Saariselälle (Kuva: Suvi Jalokoski 2017)

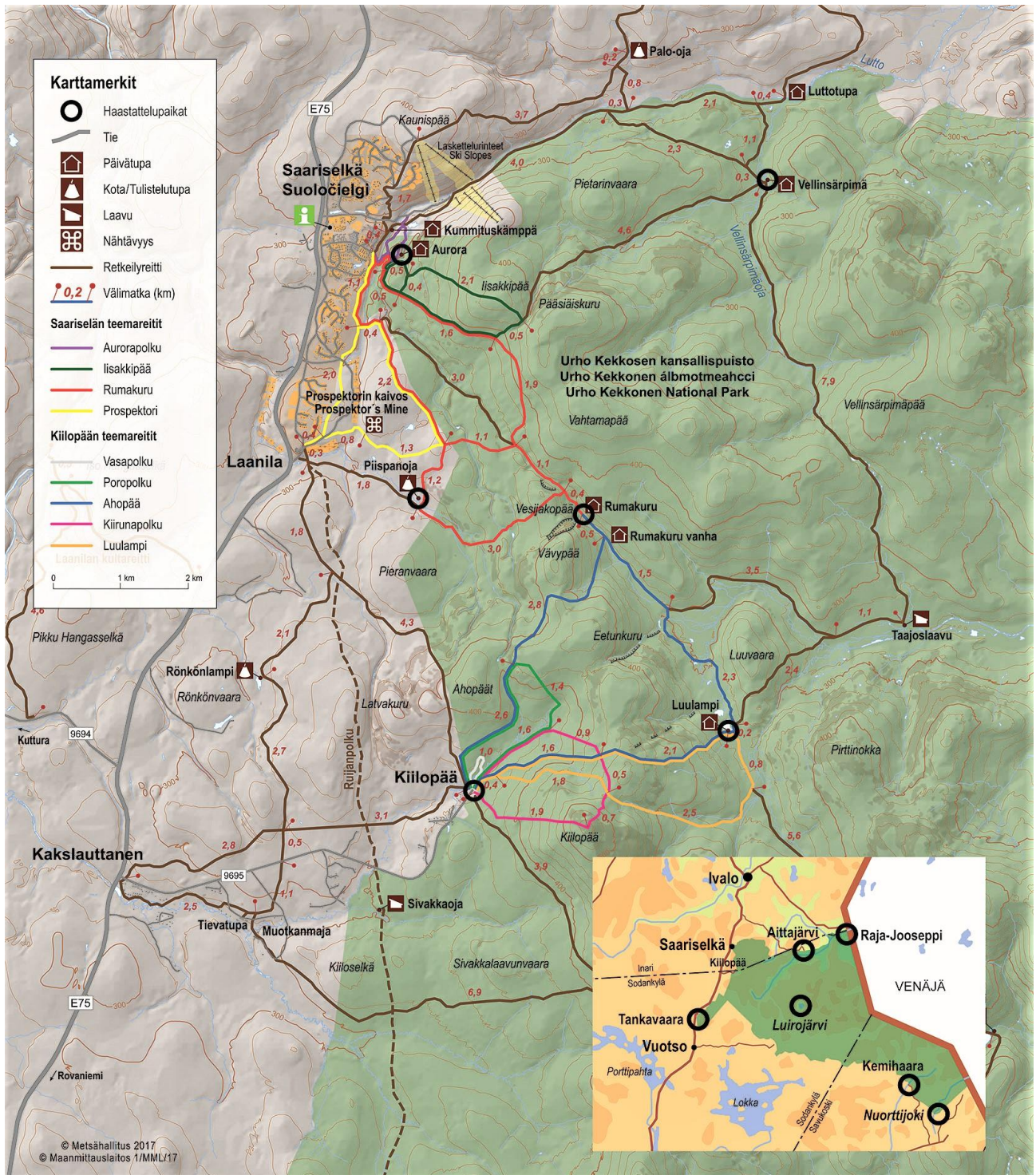
Tauko- ja yöpymismahdollisuutta tarjotaan monilla erityyppisillä ulkoilualueilla. Taukopaikkojen varustusta ovat esimerkiksi penkit, pöydät, pöytä-penkkiyhdistelmät, tulisija tai esimerkiksi laavu tai muu rakennelma yöpymisen mahdollistamiseksi. [31] [51] Autio- ja varaustuvat liittyvät suurelta osin valtion ylläpitämien retkeilyalueiden ja kansallispuistojen palveluvarustukseen [71]. Lisäksi ulkoilualueiden palveluvarustukseen kuuluvat myös muun muassa parkkipaikat ja jätehuolto rakenteineen.

Metsäisten ulkoilualueiden ja virkistysreittien käyttäjillä on erilaisia odotuksia ja toiveita alueiden palveluvarustuksesta. Osin toiveet voivat olla ristiriitaisiaakin. [81] Kävijän ulkoilukokemuksen tyytyväisyyteen vaikuttaa se, kuinka odotukset täyttyvät. Tämän työn tavoitteena on selvittää UKK-puiston talviajan käyttäjien tyytyväisyyttä puiston palveluvarustukseen ja -rakenteisiin.

Aineisto ja menetelmät

UKK-puiston kävijätutkimuksen aineisto kerättiin 20.2.–30.4.2017. Menetelmänä käytettiin ohjattua kyselyä. Kyselylomake annettiin kävijän täytettäväksi ja ennen kyselyyn vastaamista aineistonkerääjä opasti lomakkeen täytössä. Kävijätutkimuksen aineistonkeruu ajoitettiin niin, että kerätyt havainnot kuvaavat alueen todellista käyttöä ja kävijämäärää mahdollisimman hyvin. Keruupäivissä satunnaistettiin eri viikonpäivät ja vuorokaudenajat (aamu- ja iltapäivä), jotta eri ajankohdat tulivat kattavasti tutkittua.

Ohjattu kysely toteutettiin Saariselän ja Kiilopään hiihtoreittien varrella, päivätuvilla sekä Kiilopään portilla (kuva 2), joka on yksi suosituimmista hiihtoreittien lähtöpisteistä. Lisäksi aineiston keruuta suoritettiin Luirojärvellä ja Kemihaarassa. Näihin kohteisiin sijoitettiin tyhjiä lomakkeita, täyttöohjeet ja laatikot lomakkeiden palauttamista varten. Opastusta kyselyyn vastaamiseen ei tarjottu lainkaan Luirojärvellä. Kemihaarassa aineiston keruuta ohjasi luontomatkailuyrittäjä. Tavoitteena oli saada 600 vastauslomaketta.

KUVA 2. UKK-puiston kartta aineiston keruupisteineen (kuva avautuu isommaksi klikkaamalla)

Tulokset

UKK-puiston talviajan kävijätutkimukseen vastasi kaikkiaan 1100 vierailijaa. Vastausmäärä kysymyksittäin vaihteli, sillä osa ei vastannut kaikkiin kysymyksiin. Pääosa vastauksista saatiin Saariselän ja Kiilopään alueelta, sillä vastauslomakkeita palautettiin Kemihaarasta ja Luiojärveltä yhteensä 9 %. Kävijätutkimukseen vastanneista 48 % oli miehiä ja 52 % naisia. Miesten keski-ikä oli 56 vuotta ja naisten 55 vuotta. Tärkeimpiä syitä vierailulle Urho Kekkosen kansallispuistoon olivat maisemien ja luonnon kokeminen, rentoutuminen ja kuntoilu.

UKK-puiston palveluiden kokonaismäärään vierailijat olivat tyytyväisiä. Palveluiden kokonaismäärää oli arvioinut 1 061 vastaajaa. Vastaajista palveluiden määrään kokonaisuudessaan oli erittäin tyytyväisiä 43 % ja melko tyytyväisiä 51 %.

Käytetyimpiä palveluja ja rakenteita olivat latureitit ja niihin liittyvät opastetaulut sekä viitoitukset, sillä murtomaahiihto on yleisin aktiviteetti, johon osallistutaan. Myös tulentekopaikat ja laavut olivat hyvin yleisesti käytettyjä rakenteita. Niitä oli käyttänyt yli 80 % vastaajista. Latureitistö oli kevättalvella 2017 hyvässä kunnossa, sillä lähes 90 % vastaajista arvioi sen erittäin tai melko hyväksi. Myös latureittien opastetaulut ja viitoitukset olivat selkeitä. (Taulukko 1 ja kuva 3.) Reitistön kehittämisessä tuotiin esiin talvipyöräilyreittien kehittäminen sekä tarve kävelijöiden talvireiteille, sillä kävelyn hiihtoladulla on todettu lisääntyneen. Lisäksi todettiin, että tarvetta olisi englanninkielisille opastustauluille.

TAULUKKO 1. Kävijöiden tyytyväisyys palvelu- ja ympäristötekijöihin UKK-puistossa

Palvelu tai ympäristötekijä	Käytännyt ja arvioinut		Arviointi, %				
	n	%	Erittäin huono	Melko huono	Keskin-kertainen	Melko hyvä	Erittäin hyvä
Pysäköintipaikat	539	50	1	3	19	48	28
Tiestö	719	67	1	2	23	53	21
Reittien opastetaulut	1 021	95	0	3	10	44	43
Polku- ja/tai latureitistö	1 011	94	0	1	6	38	55
Polku- ja/tai latuviitoitukset	1 002	94	1	2	8	41	48
Tulentekopaikat ja laavut	904	84	0	2	16	49	32
Polttopuut tuvilla ja huolletuilla tulipaikoilla	868	81	0	2	13	40	45
Yleisökäymälät	801	75	1	5	28	43	22
Jätehuolto	768	72	1	6	29	43	21

KUVA 3. Virkistysreittien opastetaulu (Kuva: Suvi Jalokoski 2017)

Alueen tulentekopaikat, laavut ja niiden puuhuolto arvioitiin myös pääosin erittäin hyväksi tai melko hyväksi. Kuitenkin 15–18 % vastaajista arvioi kyseiset palvelut melko huonoksi tai keskinkertaiseksi. (Taulukko 1.) Arvioon oli vaikuttanut esimerkiksi polttopuiden puuttuminen laavulta tai niiden kostuminen. Lisäksi useampi vastaaja oli kommentoinut omien eväiden syöntikieltoa päivätuvilla tai muilla kohteilla, joissa on yrittäjävetoinen kahvila.

Auto- ja varaustupia oli käyttänyt lähes puolet vierailijoista. Käyttäjät olivat tyytyväisiä tupien palvelu- ja varustetasoon, esimerkiksi puuhuoltoon. Vapaassa palautteessa pohdittiin kuitenkin puunkulutuksen kasvua, kun puut on valmiiksi pilkottu. Palautteessa kommentoitiin jonkin verran myös tupien kuntoa, mutta pääosin palaute koski sekä itse tupien että niihin liittyvien käymälöiden siisteyttä.

Alueen tiestöön ja pysäköintipaikkoihin vierailijat olivat tyytyväisiä, sillä yli 70 % vastaajista arvioi ne erittäin hyväksi tai melko hyväksi. Jätehuoltoon ja yleisökäymälöihin pääosa vastaajista oli melko tyytyväisiä. (Taulukko 1.) Jätehuollon opastusta pidettiin puutteellisena ja osa alueen kävijöistä piti sekajäteastioita turhina. Retkeilijöiden tulisi tuoda roskat pois maastosta. Maaston kuluneisuus ja roskaantuneisuus olivatkin yleisimpiä käyntiä häirinneiden tekijöiden joukossa. 10 % vastaajista koki edellä mainittujen tekijöiden häirinneen käyntiä keskinkertaisesti, melko tai erittäin paljon. Enemmän käyntiä olivat häirinneet vain muiden kävijöiden käyttäytyminen ja muut tekijät, joihin lukeutuivat muun muassa moottoriajoneuvojen käyttö kansallispuistossa sekä koirien jätökset ja matkapuhelinten kuulumattomuus.

Johtopäätökset

Kokonaisuudessaan nykyiseen palveluvarustukseen UKK-puiston käyttäjät olivat hyvin tyytyväisiä. Suurin käyttöpaine UKK-puistossa kohdistuu Kiilopään ja Saariselän matkailupalveluiden läheisyydessä sijaitseville reiteille ja rakenteille. Laavuja ja tulentekopaikkoja toivottiin lisää tälle alueelle ja myös alueen erämaasiin, samoin merkittyjä reittejä. Toiset puolestaan toivoivat kohteen erämaisyyden säilyvän. UKK-puisto sijaitsee Suomen erämaisimmassa osassa ja erämaisyyden tunnun tulee jatkossakin säilyä retkeily- ja matkailupalveluiden kehittämisen myötä, sillä Urho Kekkosen kansallispuisto on perustettu säilyttämään Länsi-Euroopan viimeinen laaja ja tietön metsä-, suo- ja tunturialue [\[9\]](#).

Puiston erämaisyyden säilyminen korostui vapaan palautteen osuudessa muutoinkin kuin reittien osalta. Osa vastaajista näki polttopuiden tekemisen kuuluvan retkeilyyn ja retkeilijän itsensä tehtäväksi. Toiset arvostivat valmiiksi pilkottuja polttopuita. Myös mobiiliverkot ja niiden toimimattomuus aiheuttivat ristiriitaista palautetta. Osa haluaa retkeillä kohteessa, jossa matkapuhelin ei toimi, toisille toimivuus näyttäisi olevan tärkeää. Paikat ja

alueet, joissa luonnon rauhaa ja hiljaisuutta voi kokea, vähenevät entisestään. Tällaisten alueiden säilyminen olisi tarpeen, sillä luonnonympäristössä liikkumisen on osoitettu kohentavan ihmisten olotilaa, edistävän hyvinvointia ja vähentävän stressiä [4] [10]. Monipuolisen, vaihtelevan ja riittävän laajan metsäalueen tuottamat terveyshyödyt ovat suuremmat kuin pirstoutuneiden metsäalueiden [11].

Reittien ja reitistöjen kehittämiseen omat haasteensa tuovat liikuntatapojen muutokset. Pyöräilyn suosio on viime vuosina kasvanut. Nykyisin pyöräily on sallittu osalla puiston merkityistä ulkoilureiteistä [12]. Pyöräilyn sallimisesta kansallispuiston alueella oltiin huolissaan, erityisesti sen kuluttavasta vaikutuksesta reittipohjiin. Talviaikaan pyöräily on sallittu muualla kuin hoidetuilla hiihtoladuilla [12]. Talvipyöräilyreittien kehittäminen on varmasti yksi tulevaisuuden toimenpide, mikäli aiotaan vastata pyöräilyn lisääntyvään suosioon. Harkittavaksi muodostuu myös kesäaikaisten pyöräreittien kehittäminen.

UKK-puiston kävijät toivovat lisää esteettömiä reittejä ja rakenteita. Tämä selittyy puiston ikääntyvien kävijöiden osuuden kasvulla. Nykyisin yli 65-vuotiaat ovat suurin kävijäryhmä, heitä kävijöistä on 29 %. 55–64-vuotiaiden osuus on reilu neljännes. Yli 65-vuotiaiden osuus kävijöistä on selvästi kasvanut verrattuna edelliseen vuoden 2007 kävijätutkimukseen [13].

Kaiken kaikkiaan erämaisuuden ja luonnon rauhan kokemisen mahdollisuus ovat tulevaisuudessa yksi haaste, sillä kävijämäärät kansallispuistoissa jatkavat kasvuaan. Matkailun ekologisiin vaikutuksiin on paljon kiinnitetty huomiota ja kansallispuistojen palveluvarustus tukee hyvin ekologista kantokykyä. Tulevaisuudessa joudutaan kiinnittämään enemmän myös huomiota virkistysalueiden sosiaalisen kantokkyyn.

Lähteet

1. ^ Sievänen, T. & Neuvonen, M. 2011. Luonnon virkistyskäyttö 2010. Hakupäivä 19.4.2018. <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp212.pdf>
2. ^ ab Päivänen, J., Björkqvist, N., Karvonen, L., Kaukonen, M., Korhonen, K-M., Kuokkanen, P., Lehtonen, H. & Tolonen, A. (toim.) 2011. Metsähallituksen metsätalouden ympäristöopas. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 67. Hakupäivä 19.4.2018. <https://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/mt/ymparistooopas2011.pdf>
3. ^ abcde Pouta, E. & Heikkilä, M. (toim.) 1998. Virkistysalueiden suunnittelu ja hoito. Ympäristökeskus ja ympäristöministeriö. Ympäristöopas 40. Helsinki: Edita.
4. ^ abc Hamberg, L., Löfström, I. & Häkkinen, I. 2012. Taajamametsät - suunnittelu ja hoito. Metsäkustannus Oy.
5. ^ abc Verhe, I. & Ruti, M. 2007. Esteetön luontoliikunta. Opetusministeriö. Liikuntapaikkajulkaisu 93. Helsinki: Rakennustieto Oy.
6. ^ Suomen latu. 2018. Reittiluokitus. Hakupäivä 19.4.2018. <https://www.suomenlatu.fi/vaikuta/sina-voit-vaikuttaa...>
7. ^ Luontoon.fi. 2018. Retkikohteet. Kansallispuistot. Hakupäivä 21.2.2018. <http://www.luontoon.fi/kansallispuistot>
8. ^ Horne, P. 2002. Ulkoilijoille tärkeät metsäluonnon ominaisuudet. Teoksessa S. Lyytikäinen (toim.) Luonnon monimuotoisuus, maisema ja virkistysarvot ulkoilumetsien hoidossa. Helsingin kaupungin Nuuksion järviylängön ulkoilualueiden luonnonhoito kävijöiden arvioimana. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 846, 31–38. Hakupäivä 19.4.2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:951-40-1826-5>
9. ^ Metsähallitus. 2016. Urho Kekkonen kansallispuiston, Sompion luonnonpuiston, Kemihaaran erämaa-alueen sekä Vaaranaavan, Nalka-aavan ja Uura-aavan soidensuojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, C 143. Hakupäivä 21.2.2018. <https://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Csarja/c143.pdf>
10. ^ Vattulainen, K., Sarjala, T., Savonen, EM. & Korpela, K. 2011. Elpymiskokemuksia metsästä, Voimapolun käyttäjäkysely. Metlan työraportteja 204. Hakupäivä 16.3.2018. <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp204.htm>
11. ^ Tyräinen, L., Savonen, E-M. & Simkin, J. 2017. Kohti suomalaista terveystuotteen mallia. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 11. Hakupäivä 19.4.2018. <http://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/538373...>
12. ^ ab Luontoon.fi. 2018. Retkikohteet. Kansallispuistot. Urho Kekkonen kansallispuiston aktiviteetit. Hakupäivä 16.3.2018. <http://www.luontoon.fi/urhokekkonenkansallispuisto/aktiviteetit>
13. ^ Metsähallitus. Luontopalvelut. 2018. Urho Kekkonen kansallispuisto. Kävijätutkimus 2017. Tiivistelmä. Hakupäivä 19.4.2018. <https://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Muut...>

Metatiedot

Nimeke: Kansallispuistojen palvelut osana virkistyskokemusta

Tekijä: Hilli Anu; Jalokoski Suvi

Aihe, asiasanat: elämispalvelut, kansallispuistot, matkailupalvelut, palvelut, retkeilyreitit, talvi, talvimatkailu, ulkoilualueet, ulkoilureitit, virkistysalueet, virkistyskäyttö

Tiivistelmä: Virkistysalueiden kävijätutkimukset tuottavat tietoa siitä, millaisen ulkoiluympäristön kävijät kokevat viihtyisäksi ja kuinka hyvin alueen rakenteet ja palveluvarustus palvelevat kävijöitä. Tässä julkaisussa selvitetään Urho Kekkosen kansallispuiston talviajan käyttäjien tyytyväisyyttä puiston palveluvarustukseen ja -rakenteisiin.

Tärkeimmät syyt vierailulle UKK-puistoon ovat maisemien ja luonnonkokeminen sekä rentoutuminen ja kuntoilu. Talvikaudella UKK-puiston käytetyimpiä rakenteita olivat ladut sekä niihin liittyvät opasteet ja viitoitukset sekä tulentekopaikat ja laavut. Murtomaahiihto kunnostetuilla laduilla oli selvästi yleisin aktiviteetti, johon osallistuttiin.

Kävijät olivat kokonaisuudessaan tyytyväisiä puiston palveluihin ja rakenteisiin. Vastaajista 90 % arvioi latureitistön ja siihen liittyvät rakenteet melko tai erittäin hyväksi. Myös laavut ja tulentekopaikat olivat hyvässä kunnossa, sillä alle 20 % arvioi niissä olevan parantamisen tarvetta.

Palautteen mukaan pyöräilyreiteille on selvästi kehittämistarvetta. Tarve koskee sekä talvi- että kesäaikaa. Myös esteettömille reiteille nähtiin tarvetta, sillä ikääntyvien osuus kävijämäärästä on kasvanut. Puiston erämaisyyden toivotaan säilyvän jatkossakin, vaikka lisää palveluvarustusta toivotaan myös puiston erämaisimpiin osiin että matkailupalveluiden alueelle. Erämaisuus ja luonnon rauhan kokemisen mahdollisuus ovatkin tulvaisuudessa yksi haaste, sillä kävijämäärät kansallispuistoissa jatkavat kasvuaan.

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu, Oamk

Aikamääre: Julkaistu 2018-05-14

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2018051124017>

Kieli: suomi

Suhde: <http://urn.fi/URN:ISSN:1798-2022>, ePooki - Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut

Oikeudet: Julkaisu on tekijänoikeussäännösten alainen. Teosta voi lukea ja tulostaa henkilökohtaista käyttöä varten. Käyttö kaupallisiin tarkoituksiin on kielletty.

Näin viittaat tähän julkaisuun

Hilli, A. & Jalokoski, S. 2018. Kansallispuistojen palvelut osana virkistyskokemusta. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 24. Hakupäivä 14.5.2018. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2018051124017>.